

## ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.1/36>

*Агхакішієва Г. М.*

Бакинський Слав'янський Університет

### ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ДІАЛЕКТИЗМІВ В АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ПРОЗІ (НА ПРИКЛАДАХ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ)

**Мета статті** – вивчення лексичної діалектики, яка зберігає історичні сліди мови, народного побуту, традицій та побуту та є достовірним джерелом, заснованим на художній прозі. Мета – простежити історію мови, порівняти з тюркською, мовою загальнотюркських писемних пам'яток, довести історичне багатство нашої мови. Основні завдання:

1) зібрати лексичну діалектику на прикладах художньої прози періоду незалежності та дати лінгвістичний аналіз;

2) на основі зібраних прикладів виявити взаємний зв'язок між діалектами та літературними мовами;

3) вивчити лексичні діалектизми порівняно з тюркською мовою та мовою стародавніх писемних пам'яток загальнотюркського походження.

**Методи, використані у статті.** Тема статті – збір лексичної діалектики на прикладах художньої прози, написаної в період незалежності, та лінгвістичний аналіз цієї діалектики, її взаємодії з літературною мовою і водночас вивчення тюркської мови та давніх писемних пам'яток усієї тюркської мови. Із цієї точки зору під час написання статті використовувалися описові, порівняльні, порівняльно-історичні методи. Крім того, використовувалися методи пояснення та аналізу.

**Новизна статті:** вперше розглянуто положення лексичних діалектизмів, вжитих у мові художніх творів, написаних у період незалежності, особливості розвитку цих діалектизмів, залучених до лінгвістичного аналізу в окремих діалектах та говірках, досліджено діалекти турецької мови, визначено етимологію та джерело зібраних діалектизмів.

**Результати дослідження.** Розглянувши лексичну діалектику, яка використовується в мові художньої прози, написаної в період незалежності, ми отримали такі результати:

1. Докладно пояснюється термін «характерні діалектизми», що становлять словниковий запас нашої мови та привнесені в мову художніх творів письменниками з окремих діалектів та ідіом.

2. Важливу роль у простеженні історичного розвитку мови відіграли терміноспецифічні діалектизми, зібрані з мови художніх творів, діалектизми, що зберігають побут, традиції народу.

3. Лексична діалектика дала нам багатий матеріал для вивчення впливу та зіставлення живої розмовної мови з літературною мовою, зіставлення діалектизмів із тюркською мовою та діалектами, діалектологічними та етимологічними словниками.

**Ключові слова:** період незалежності, художня проза, лексична діалектика, словниковий склад, історичність, тюркська мова, етимологія.

**Постановка проблеми.** Вивчення діалектних особливостей у мові художніх творів, вивчення мовних особливостей місцевих знаків, що належать до розмовної мови, знаходилося у центрі уваги лінгвістів як одна з важливих проблем азербайджанського мовознавства.

Лексичні діалектизми, що відіграють важливу роль у збагаченні словникового запасу азер-

байджанської мови, що зустрічаються в літературно-художніх текстах майже на всіх етапах історичного розвитку мови, завжди взаємодіяли з літературною мовою та відігравали роль джерела свого збагачення.

Із цього погляду особливе значення має збір лексичних діалектизмів, що вживалися в мові художніх прозових творів, написаних у період

незалежності, вивчення взаємодії діалектизмів із літературною мовою, проведення порівняльного дослідження з турецькою мовою та мова давньотюркських писемних пам'яток.

**Мета статті** – вивчення лексичної діалектики, яка зберігає історичні сліди мови, народного побуту, традицій та побуту та є достовірним джерелом, заснованим на художній прозі. Мета – простежити історію мови, порівняти з тюркською, мовою загальнотюркських писемних пам'яток, довести історичне багатство нашої мови. Основні завдання:

1) зібрати лексичну діалектику на прикладах художньої прози періоду незалежності та дати лінгвістичний аналіз;

2) на основі зібраних прикладів виявити взаємний зв'язок між діалектами та літературними мовами;

3) вивчити лексичні діалектизми порівняно з тюркською мовою та мовою стародавніх писемних пам'яток загальнотюркського походження.

**Методи, використані у статті.** Тема статті – збір лексичної діалектики на прикладах художньої прози, написаної в період незалежності, та лінгвістичний аналіз цієї діалектики, її взаємодії з літературною мовою і водночас вивчення тюркської мови та давніх писемних пам'яток усієї тюркської мови. Із цієї точки зору під час написання статті використовувалися описові, порівняльні, порівняльно-історичні методи. Крім того, використовувалися методи пояснення та аналізу.

**Новизна статті:** вперше розглянуто положення лексичних діалектизмів, вжитих у мові художніх творів, написаних у період незалежності, особливості розвитку цих діалектизмів, залучених до лінгвістичного аналізу в окремих діалектах та говірках, досліджено діалекти турецької мови, визначено етимологію та джерело зібраних діалектизмів.

**Основний текст.** Діалектна лексика відіграє велику роль у збагаченні словникового запасу нашої мови. Збагачення словникового запасу мови пов'язані з історією народу. Історія народу відбита у його мові. Геніальний німецький лінгвіст В. Гумбольдт, засновник загальнофілософської школи мовознавства, що вважає мову проявом душі народу, говорив: «Мова народу є його душа, а душа народу є його мова – сильнішої тотожності важко собі уявити» [22, с. 134].

Одне з найнадійніших джерел для простеження вказаної історичності – лексична діалектика. Лексичні діалектизми є надійним джерелом, яке зберігає історичні сліди мови, народного побуту,

традицій, побуту. Із цього погляду діалектизми, вироблені в мові прозових творів, написаних у період незалежності, дають нам багатий матеріал у плані прослідковування історії нашої мови, зіставлення її з літературною мовою, турецькою мовою, мовою епосу «Китабі-Даде Горгуд» (надалі КДГ). Розглянемо діалектизми, що розвинулися в мові прозових творів періоду незалежності, згрупувавши їх таким чином:

1. Діалектизми, що стосуються їжі. Діалектизми, що належать до цієї групи, можна розділити на три групи:

1) назви продуктів харчування; тере, гуймак, долма, фірні, тарак, гурабія, довга, булама, проBLEMA, чиртданак, каліка, шекартихма, турачплов, кеклікплов, хуруш, абгушт-бозбаш, халва-кулче, нарданча та ін.

Слово «гуймак» у губинському та західно-азербайджанському діалектах використовується для позначення виду їжі, приготованої з борошна, цукрової пудри та олії [24, с. 119].

Те саме пояснення ми знаходимо у словнику пояснювальної лінгвістики. У підручнику «Етимологічний словник» Б. Ахмедова це слово споріднене з словом «гей» (горіти, розпалюватися). Він зроблений з обсмаженої муки і зазвичай асоціюється зі значенням обсмажування. Багато слів, таких як спекотне, гір, розпечене вугілля, кюре (кам'яна піч), вугілля, гейнемек (набряк рани), кайганак, виникли саме на основі слова небо [13, с. 100].

У мові епосу КДГ слово «гуймак» вживається у значенні «слухати» [18, с. 66].

«З'їжте дві столові ложки так само, як у нашому гуймаку, як наша пряна халва, з'їжте одну і виставить вам на весь день» [10, с. 24];

2) назви рослин та фруктів;

3) горіх, альбухара, бехлі, чаламір, кайсі, елмік, авелік, боймадаран, газояги, гушаппейї, сарігул, гулунджан, гантапер, гангал, ширбадушенда та ін.

Слово *альбухара* – рід сливи в Ірванській зоні, зливу на тебризькому говірці пояснюється в тлумачному словнику як «сушена бухарська злива». Згідно з І. Байрамовим, альбухара утворилася від поєднання слова *ал*, що в давньоазербайджанській мові означає «червоний», і слова *Бухара* [7, с. 35].

Ця лексична одиниця вживається в нахчыванському діалекті у формі алмахуру.

«Варене та очищене яйце він поклав на черевце курятини, родзинки, абрикоси та альбухара всередину та навколо нього» [12, с. 40];

4) назви хліба; яйма, юха, сенгаг, кулче, фасалі, фатир, комбе, тактах, еппак та ін.

Юха – це слово досі залишилося у джебраїльському та шушинському діалектах у значенні «скатаний тонкий хліб». М. Зейналов згадує, що це слово вживається в говірках нахчыванської групи у значенні «тонкий хліб, випечений у печі», а в словнику нахчыванських говірок воно означає «тонкий, ніжний, слабкий» [21, с. 61].

Показано також, що це слово вживається у значенні «кеке» (булочка) у М. Кашгарі [17, с. 277–281]. В «Етимологічному словнику турецької мови» ми бачимо, що слово *юха* вживається у таких формах: юка, ювка, юфка у значенні «тонкий, тонко розкритий листовий хліб» [29, с. 397]. У словнику тлумачного мовознавства це слово – «вид хліба з тонко розкритого (прісного) тіста на саджі, вживається у значенні розтікання (яйма)» [5, с. 619]. В етимологічному словнику пояснюється слово «юка»; використовується як ювха, є антонімом слова *товстий* (воно споріднене з словом *плоский*), а *тонкий* є антонімом слова *щільний*. Товстий і високий ставляться немає діаметру, а до понять шар. Слово *товстий* утворене від дієслова *каламак* (накладати один на одного) (утворено формою слова *прохолоди*) [13, с. 280].

«Він поклав свіжозрізаний чорний фінік між цими шарами (юха) і приніс синові» [11, с. 24].

2. Діалектизми, пов'язані з географічними назвами: гіджів, гіджавар, гелевар, дикдир, нохур, чала, балістан, загга, ярган, зага, джала, гедик, бара, джугла, коха, демі та ін.

*Гедик* – це слово від давньотюркського кореня *кат* (зрубаний ячмінь, рис, зерно, ламані, зруйновані, протикані) *кат-мек/кетмак* (ламати, протикати, ламати) – *кет-й-к/кет-ук-кетик/гедик* – зрубані, прорвані пояснюється значення переходу, проходу, місця перетину [29, с. 131]. У турецькій літературній мові слово *гедик* вживається у значенні гірського перевалу [28, с. 1339].

*Гедик* заснований на дієслові *гетьмек* (йти). Називається місце відправлення (перехід) для переходу з одного боку гори в інший бік. Через свою форму розріз злегка втиснутий (схожий на сідлоподібний). Ось чому росіяни називають його «сідлом» [13, с. 111]. У тлумачному словнику це слово як географічний термін пояснюється як низовина між двома гірськими вершинами або височинами, важкий гірський шлях [3, с. 228]. Це слово вживається у формі *gedig* у сальянському та алібайрамлінському діалектах, а у формі *gedig* в ордубадському та Джульфінському діалектах означає гірський перевал, перевал [1, с. 176].

«Вершини гір, дивись, перетнули той гедик (перевал), блакитну сукню неба, начебто прагнули висот і глибин космосу, наскільки могло бачити око» [10, с. 263].

3. Діалектизми, пов'язані з назвами тварин і комах: хуні (комар), дибір (козень), оядж, шишок, тоглу (баран), дуя (молода худоба), чорний шишок, шапбар-кажан і ін.

*Dibir* – у турецькій літературній мові це слово вживається у формах *dibir/divir/dıbbir*, а в деяких місцях воно означає цапа, що йде на чолі стада овець [26, с. 272].

Дибір означає однорічного козла в діалектах муганської групи, в агдамському, басаркечерському, башкечідському, джебраїльському, гянджинському, ісмаїлінському, курдамирському, мінгячевірському і нахчыванському діалектах слово використовується у значенні *двохрічний козел*.

«Я приніс добрий дибір» [9, с. 125].

4. Діалектизми, що позначають спорідненість та професію: мама (повивальна бабка), амма, дадаш, дада, дайідосту, кайнхаті, йєзна, гунібачі, йєнгедерна, обічі, табагчі, лакей та ін.

Слово *меме* (грудний сосок) вживається в шамахінському та бакинському діалектах у значенні «мати». В «Етимологічному словнику» Б. Ахмедова це слово вживається у формі *мама* у значенні *бібі* (тітка) (бібі – арабське слово), воно споріднене з словом *дядько*, означає «смокче молоко з одного грудей». В оригіналі спочатку була слово *еме*, потім *меме*. Автор дає пояснення слову *меме* – його давня форма фіксується як *емік*. Так, воно утворилося на основі дієслова *смоктати*. Він також використовується як *емджек* (соски). Були часи, коли замість «молочного брата» використовувався «двоюрідний брат».

Здається, що слово *меме* було схоже на смочучого, а потім слова змінили [13, с. 208]. Цікаво, що в тебрізьському діалекті це слово вживається у формі *еммі* і означає тітку/сестру батька. У північній групі діалектів азербайджанська мова функціонує у формі *еме* у цьому значенні [20, с. 155].

У турецькій літературній мові це слово вживається у формах *мама/мем* і вживається як місцеве слово у значеннях *няня, мати, тітка/сестра матері, тітка/сестра батька* [28, с. 571].

«Canın ağı görməsin, mətə, heç mərsiyəxan da olmaıasat» (переклад – «Так, щоб не страждала твоя душа, мати моя, я навіть не буду оспівувати скорботу твою») [10, с. 8].

5. Діалектизми, що позначають назви предметів побуту:

1) що виражають назви одягу та тканин; патава-чарик, чахчур, нелейин, чаргат, динге, кяба, маст, задник, бюрга, гатифа, чутгу, чалма, тулуг, калагайи, мішок, чарик, ганават, бафтан, чепкен, берк, джуббе (халат), е, арагчин, геба, гуршаг (пояс), еммама, шетел та ін.

Чепкен – це слово вживається в бардинському, джебраїльському, гянджинському, гаракілсінському, огузькому, шамахінському, тартарському, євлахському мовах як безрукавне жіноче плаття [1, с. 96]. У тлумачному словнику вона визначається як жіночий одяг зі зрізом на руках, спідницями з поясом, підкладкою [2, с. 468].

Це слово, що вживається в тюркській літературній мові у формі *чепкен*, означає довгу сорочку з розрізами на рукавах і зшитими ззаду по краях гайтанами (візерувальними стрічками) [26, с. 199].

У «Великому словнику з азербайджанського тюркдже на турецького тюркджі» авторства Ю. Акдогана слово *чепкен* вживається у формах *чевекен/чепкен* і означає «чаршаб», «покриття голови» [25, с. 150].

І. З. Еюбоглу пише про етимологію слова чепкен: «Джебен/чевкен/чепкен (короткий одяг без коміра з розрізами на рукавах) утворено від слів «джеб» (лівий) та «кен» (*qorapan, çıxapan* – пров.: вирваний, вийнятий)» [29, с. 80].

«Ağ yerlik üstündəki zər naxışları günəşdə qızıl kimi yanan uzun don geymişdi, üstündəki çərkən uenə də zər bəz e z блакитного атласу із золотими прикрасами» [10, с. 364];

2) діалектизми, що означають назви кухонних предметів; геме (ніж), гемеалти (маленькі ножі), гафадан, тешт, дахмар, ганара, сині, лама, сандикча (скринька), кілпін, сатил, долча (гличик), тайгулп, біралі, сарнідж (чаша для води, молока) та ін.

Сарнідж означає цільно- або двоскладову чашу з міді, фаянсу і т.д., що відображено у тлумачному словнику [5, с. 93].

Слово *сарнідж*, що вживається у джамалдинському напрямку нахчыванського діалекту, означає горщик або мідний посуд із двома ручками для доїння і збивання гатига (кефіру) [19, с. 236].

Це слово вживається у формі *сарник* у турецькому творі Дивані-лугат-іт у значенні фляги з верблюжої шкіри, судини, вирізаної з дерева [17, с. 444].

У тюркській літературній мові воно вживається у формах *сарнідж/серіндж* і означає посудину для молока, гюйум [28, с. 670]. В азербайджано-турецькому словнику це слово вживається у значеннях широкогогорлого, одно-або дворучного горщика, гличик з міді, глини тощо [27, с. 1035].

«Divar boyu ılıq su doldurulmuş üç böyük satıl və sərnici dururdu» (перекл. – вздовж стіни стояли три великі горщики з теплою водою) [9, с. 34];

3) діалектизми, що складаються з назв предметів, які використовуються в побуті: сандикча (короб), сифра, дестерхан, німдар, гатифа, сандал, сиджим (мотузка), тельбасан, бархана, махуд, тафта, хара, кімха, зарбаф та ін.

Німдар/німдар вживається у значенні «матрац» в астаринському, бакинському, ісмаїлінському, лянкяранському, сальянському, шамахінському діалектах [1, с. 375].

Встановлено, що у тлумачному словнику азербайджанської мови слово «німдар» вживається в тому значенні. В агджабединском діалекті використовується слово *німдар* для позначення матраца [1, с. 357]. У губинському діалекті це слово вживається у формі *німдарчу* [23, с. 208].

У турецькій літературній мові слово «міндар» вживається у значенні «матрац, наповнений м'яким матеріалом, на якому можна сидіти і спиратися» [28, с. 252].

М. Ширалієв у своїй роботі «Основи азербайджанської діалектології» показав слова *дешекче/німдар/налча* як синоніми [24, с. 341].

«Kişi bütün bu fikirləri ürəyində dolandır-dolandır haftəbazarında tərəkmələrdən yun aldı, yorğan-döşəkçin, yastıq, dirsəkaltı, qayınana döşəkçəsiyçin, nimdərlerçin» (перев. – «Со всеми этими мыслями в сердце человек купил у крестьян на еженедельном рынке шерсть, одеяло, подушку, подушечку, матрац для свекрухи, для оперення») [6, с. 50].

Як видно з прикладу, письменник використав літературний варіант слова та діалектний варіант.

6. Діалектизми, що позначають обрядові та традиційні імена: хінаяхан, хінанехан, гизейгді, гебеккесме, дейіклі, адгойма, хері вермек, отримувати белге, шаббахейір, узгурумчейи та ін.

Слово перерізання гебеккесме – *göbəkkəsmə/beşikkəmə/beşikkertmə* – вживається в діалектах болніського, гахського, газакського, ленкоранського і менгячевірського діалектах у значенні «найменування немовлят».

У тлумачному словнику азербайджанської мови це пояснюється як «звичай заручення дівчинки та хлопчика один з одним при їх народженні» [2, с. 257].

Це слово вживається і в мові епосу КДГ *Göbəkkəsmə* у значенні «заручини дівчинки з хлопчиком з дитинства»: – *dedi*» (переклад: Байбісхан бек – місяць»: «Беки, якщо Всевишній Аллах дасть мені дівчина, ви повинні бути

свідками: нехай моя дочка буде заручена до сина Байбара бека! – сказав він» [18, с. 32].

Слово *beşikertma*, що вживається в тюркській мові в тій же формі, вживається у значенні заручин дітей з боку батьків ще в колісці [28, с. 461].

Слід зазначити, що слово *бешикертма*, що відноситься до древнього пласта діалектної лексики, Е. Азізов включив до слів, характерних для мови огузов, що жили в Азербайджані [15, с. 209].

«Bunlar Allahın göbəkkəsmələridirlər. Pərvərdigar onları eyni xəmərdən uoğurub, birini digərindən ayırmaq olmaz».

Цікаво, що А. Джафарзаде використав у своєму романі обидва синоніми цього слова – *заручини та названі* (нареченою – *дейіклі*).

В етимологічному словнику Б. Ахмедова пояснення цього слова дається так: як синоніми вживаються також слова *балаккасди, гебаккесди, бешикертма*. Слово «дейіклі» походить від слова «названі»: батьки з дитинства дають один одному обіцянку, що одружать хлопчика та дівчинку. Це означає датування з моменту перерізання пуповини (*gobekkasdi*), з моменту поміщення її в колиску (*beşikertma*). Від дієслова «називати» утворено іменник *дейік* (за формою *біл-ік*) і прикметник *дейіклі* (наречена) [13, с. 116].

«Bu pay Nəşən ağanın deyiklisinin gizlicə ürək döyüntüsünə, yanaqlarının qızarmasına səbəb olurdu».

Слід зазначити, що І. Шихлі в тому ж творі вжив і літературний варіант цього слова (наречена): «Гасан ага розумів, що Аладдін у цей час хотів випробувати себе більше, ніж гвинтівку, піднятися в очах своєю нареченою» [16, с. 240].

7. Діалектизми, що позначають назви ігор: кіг-маре, бешдаш, папагалдигач, рука на руці, динмеліг (мовчі німі) та ін.

Слово *бешдаш* означає «дитяча гра з п'ятьма камінчиками» в агдамському, бакинському, бардинському, курдамирському, шамахинському, шушинському та зангіланському діалектах [1, с. 41].

У цьому значенні це слово бачимо в Етимологічному словнику, складеному Б. Ахмедовим: «П'ять каменів – це назва дитячої гри. Він складається із п'яти каменів. Звідси й назва» [13, с. 42].

Використовується у тлумачному словнику як «назва гри з дрібним камінням» [2, с. 258].

«Beşdaş», «əl üstə kimin əli», «qığmərə» *oynamayanlar düzkü, yanılmac deyirdi* (переклад – «Тих, хто не грав у «бешдаш», «чия рука на руці» і «кігмера», справедливо).

8. Діалектизми, що позначають топоніми: зага, халхал, бина, махаджар, дія, ахил, балахана, далан, донге, ашхана та інші.

Слово *далан* означає «ворота», «хижина» в курдамирському, мегрінському, шушинському діалектах [1, с. 112]. У західноазербайджанських діалектах воно вживається у значенні «передпокій» [14, с. 44]. У тлумачному словнику азербайджанської мови це слово пояснюється як «крите або відкрите місце, що веде від вуличних воріт у двір».

У «Великому словнику з азербайджано-тюркських мов» далан вживається у значеннях «коридор», «тупикова вулиця» [25, с. 167].

В «Азербайджансько-тюркському словнику» Сейфаттіна Алтайлі слово пояснюється як «відкрите або закрите місце, що веде від садових воріт до саду, вузька дорога між двома сусідніми будинками, де одна сторона веде до садових воріт» [26, с. 224].

«Tinin başına çatanda balaca bir dalana buruldu» (переклад – «Досягши кінця дороги, він повернувся у невеликий безвихідь» [12, с. 95].

Як видно, більшість цих діалектизмів вже отримали право «працювати» в літературній мові та збагатили словниковий запас нашої мови.

### Результат

У результаті дослідження з'ясувалося, що важливу роль у збагаченні словникового запасу відіграють терміноспецифічні діалектизми, що становлять словниковий склад нашої мови та привнесені до мови художніх творів письменниками з окремих діалектів нашої мови. У діалектизмах зберігається народний побут, традиції, і тому вони є надійним джерелом для проведення досліджень впливу і зіставлення живої розмовної мови з літературною. Тюркська мова (зокрема мовні та етимологічні словники давньотюркських писемних пам'яток) дає нам багатий матеріал для порівняльного вивчення мов.

### Список літератури:

1. Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. Bakı : «Şərq-Qərb», 2007. 568 s.
2. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Dörd cildə. I cild. Bakı : «Şərq-Qərb», 2006. 744 s.
3. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Dörd cildə. II cild. Bakı : «Şərq-Qərb», 2006. 792 s.
4. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Dörd cildə. III cild. Bakı : «Şərq-Qərb», 2006. 672 s.
5. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Dörd cildə. IV cild. Bakı : «Şərq-Qərb», 2006. 712 s.
6. Babanlı V. Ana intiqamı. Bakı : Gənclik, 1996. 96 s.

7. Bayramov İ. M. Azərbaycan dilinin dialekt leksikası. Bakı : Elm və Təhsil, 2011. 119 s.
8. Cəfərzadə Ə. “Gülüstan”dan öncə. Xan nəşriyyatı. Bakı, 2016. 240 s.
9. Cəfərzadə Ə. Bir səsin faciəsi. Bakı, Udulu, 1997. 144 s.
10. Cəfərzadə Ə. Eldən-elə. Bakı : “Şərq-Qərb”, 2006. 384 s.
11. Cəfərzadə Ə. Eşq Sultanı. Bakı, Şirvanəşr, 2005. 204 s.
12. Cəfərzadə Ə. Zərrintac-Tahirə. Bakı, Göytürk, 1996. 206 s.
13. Əhmədov B. İ. Etimologiya lüğəti. Bakı : “Altun kitab”, 2015. 288 s.
14. Ələkbərlı Ə. Y. Qərbi Azərbaycanın dialektoloji lüğəti. I kitab, İrəvan Çuxuru, Bakı, “Ağrıdağ” nəşriyyatı, 2009. 192 s.
15. Əzizov E. İ. Azərbaycan dilinin tarixi dialektologiyası. Bakı, Elm və təhsil, 2016. 347 s.
16. İsmayıl Şıxlı. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. I cild. Bakı : Şərq-Qərb, 2005. 408 s.
17. Kaşğari M. Divani-lügət-it-türk (tərcümə edən: R. Əskər), I c. Bakı : Ozan, 2006.
18. “Kitabi-Dədə Qorqud” dilinin izahlı lüğəti. Bakı : Elm, 1999, 204 s.
19. Quliyev Ə. A., Əliyeva N. Y. Naxçıvan dialekt və şivələrinin lüğəti. Naxçıvan : Əcəmi, 2017, 296 s.
20. Məmmədli M. Azərbaycan dilinin Təbriz dialekti. Bakı, 2007. 240 s.
21. Məmmədov İ. O. Etnoqrafik leksika. Bakı : “Elm”, 2008. 290 s.
22. Rəcəbli Ə. Ə. Dilçilik tarixi. Bakı : Maarif, 1988. 537 s.
23. Rüstəmov R. Ə. Quba dialekti. Azərbaycan SSREA nəşriyyatı. Bakı, 1961. 274 s.
24. Şirəliyev M. Ş. Azərbaycan dialektologiyasının əsasları. Bakı : Şərq-Qərb, 2008. 415 s.
25. Akdoğan Y. Azərbaycan türkcəsindən Türkiyə türkcəsinə Böyük sözlük. İstanbul : “Beşir Yayımevi”, 1999. 836 s.
26. Altaylı S. Azərbaycan türkcəsi sözlüğü. İki cildə. I cild. İstanbul : “Milli eğitim basımevi”, 1994. 622 s.
27. Altaylı S. Azərbaycan türkcəsi sözlüğü. İki cildə. II cild. İstanbul : “Milli eğitim basımevi”, 1994. 1292 s.
28. Doğan D. M. Böyük türkcə sözlük. İstanbul : Ülke Yayın Haber Tic. LTD. ŞTİ, 1994, 1169 s.
29. Eyuboğlu İ. Z. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul : Sosyal Yayınlar, 1998. 782 s.

#### **Aghakishiyeva G. M. LINGUISTIC FEATURES OF LEXICAL DIALECTISMS IN AZERBAIJANIAN ART PROSE (ON THE EXAMPLES OF ARTISTIC PROSE OF THE PERIOD OF INDEPENDENCE)**

*The purpose of the article is to study lexical dialectics, which preserves the historical traces of the language, folk life, traditions and way of life and is a reliable source based on artistic prose. examples of the period of independence, is to trace the history of the language, with the language of the literary language, the Turkic language, the language of the common Turkic written monuments, to compare and prove the richness and history of our language. To this end, the main goal of the article is to achieve the following objectives:*

1. To collect lexical dialectics on the examples of artistic prose of the period of independence and give a linguistic analysis.
2. On the basis of the collected examples, to identify the relationship between dialects and literary languages.
3. To study lexical dialectisms in a comparative order with the Turkic language and the language of ancient written monuments of common Turkic origin.

*Methods used in the article:* The topic of the article is the collection of lexical dialectics on the examples of fiction written during the period of independence, and the linguistic analysis of this dialectics, its interaction with the literary language, and at the same time, the study of the Turkic language and ancient written monuments of the entire Turkic language. From this point of view, when writing the article, descriptive, comparative, comparative-historical methods were used. In addition, methods of explanation and analysis were used.

*The novelty of the article:* for the first time, the position of lexical dialectisms used in the language of works of art written during the period of independence, the features of the development of these dialectisms involved in linguistic analysis in individual dialects and dialects are considered, the dialects of the Turkish language are studied, the etymology and the source of the collected dialectisms are determined.

*Research results:* based on the lexical dialectics used in the language of fiction written during the period of independence, we obtained the following results:

1. The term characteristic dialectisms, which make up the vocabulary of our language and are introduced into the language of works of art by writers from individual dialects and idioms, is explained in detail.
2. An important role in tracing the historical development of the language was played by term-specific dialectisms collected from the language of works of art, these dialectisms, preserving everyday life, traditions and therefore being a reliable source, played an important role for us in conducting research.
3. She gave us rich material for studying the influence and comparison of the living spoken language with the literary language, comparison of dialectisms with the Turkic language and dialects, dialectological and etymological dictionaries.

*Key words:* period of independence, fiction, lexical dialectics, vocabulary, historicity, Turkic language, etymology.